

Kirja-arvio

Jari Lyytimäki^a

Maaseudun tulevaisuusjumia avaamassa

Tuuli Orasmaa

Maaseudun tulevaisuus. Vastapaino, Tampere, 2023. (221 s.)

Reiluushurma purkautuu raadollisesti auki Tuuli Orasmaan tietokirjassa *Maaseudun tulevaisuus*. Kirja rakentaa ymmärrystä maataloudesta ja maatalousyrittäjien rajallisista ja rajoitetuista toimintamahdollisuuksista ilmastonmuutoksen ja kestävyysmurroksen maailmassa. Pyrkimykset uudistaa maataloutta ympäristöystävällisemmäksi tarjoavat oivallisen esimerkin siitä, miten helppoa on puhua korulauseita reilusta siirtymästä, ja miten vaikeaa on toteuttaa tarvittavia muutoksia konkreettisesti yrittäjän arjessa.

Kirja koostuu neljästä osiosta. Aluksi teoksessa tarkastellaan ilmastonmuutoksen merkitystä suomalaiselle maatalousyrittäjyydelle. Erityishuomion saa ajankohmainen kysymys turvemaiden viljelystä: mikä ajaa viljelijöitä vielä 2020-luvun Suomessa raivaamaan uusia turvepeltoja, kun tutkijat samaan aikaan painottavat turvepeltojen viljelyn olevan merkittävin yksittäinen ilmastopäästöjen lähde maataloudessa? Pohdintaa pohjustetaan ilmastoon liittyvän tutkimustiedon epävarmuuden käsittelyllä. Tiedollinen epävarmuus voi pitää yllä toivoa siitä, ettei rajuja muutoksia jouduttaisi kohtaamaan ja niihin liittyviä toimia tekemään. Kaukaista tulevaisuutta kuvaavan ja perusluonteeltaan epävarman tutkimustiedon hyväksyminen on erityisen vaikeaa silloin, kun muutosvaatimukset tuntuvat kohtuuttomilta. Vaikka maatalousyrittäjällä olisi halua muutoksiin, ei niihin ole useinkaan ole taloudellista kannustinta tai edes mahdollisuutta. Kirjassa tuodaan esiin se, miten yrittäjän suuri työmäärä, kiire ja suoranainen uupumus voi estää aikaa vievän uuden opettelun.

Toisen osion näkökulmana ovat polkuriippuvuudet, jotka tekevät kestävämpään ruoantuotantoon siirtymisestä vaikeaa. EU-Suomessa maatalouden kehittämisessä on painotettu teknistaloudellista tehokkuutta ja tilakoon kasvattamista. Tällainen suuruuden ekonomia näyttäytyy oravanpyöränä, josta on vaikea irtautua silloinkaan, kun investoinnit osoittautuvat heikosti kannattavaksi. Myös luonnonolojen osuus polkuriippuvuuksien luojana tuodaan kirjassa esiin. Esimerkiksi nurmiviljelyn ja karjatalouden vahvaa asemaa selittävät yhteiskunnallisten päätösten ja teknologian kehityksen ohella ilmastomme ja maaperämme. Toisen osion päättää tuotantoa kuluttajuuteen kytkevä ja uusia kumppanuusmaatalouden muotoja käsittelevä alaluku. Se avaa ansiokkaasti markkinavoimien luomien polkuriippuvuuksien merkitystä maatalouden kehitykselle ja houkuttelee lukijaa miettimään ideoita tulevaisuuden toimintamalleiksi. Kirjan ensimmäiset sata sivua antavat tiiviin, mutta moniulotteisesti näkyviä avartavan yleiskuvan Suomen maatalouden kehitykseen.

^a Suomen ympäristökeskus, jari.lyytimaki@syke.fi

Varsinaiseen ydinteemaansa teos pureutuu kolmannessa osiossa, jossa käsitellään syyllistämistä ympäristökeskustelussa. Maaseudulla koetaan usein median syyllistävän maataloutta ympäristön pilaaajaksi, mutta kirja esittää, että median uutisoinnissa suoria syytöksiä esitetään vain harvoin. Syyllistämisen kokemus kumpuaa jostain muualta. Yhdeksi syyllistämispuheen tuottajaksi nimetään Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK, joka muiden etujärjestöjen tapaan pönkittää valta-asemaansa vastakkainasetteluiden avulla. Kirjan mukaan syyllistämiskokemusten perusta on kuitenkin syvemmällä. Nykyiseen ympäristökritiikkiin kytkeytyy vuosikymmenien mittaan kasautunutta maatalouden kritiikkiä, vastakkainasetteluja ja rakennemurroksia torpparivapautuksesta peltojen paketointiin ja EU-jäsenyyteen. Nykykeskustelussa sosiaalisen median kaikukammiot vahvistavat mielikuvia maatalouden syyllistämisestä. Niinpä ei ole ihme, että rajattujen toimintamahdollisuuksien ja rajujen muutosvaatimusten epäsuhtan kanssa kamppailevien maatalousyrittäjien on usein vaikea ottaa vastaan rakentavaakaan kritiikkiä.

Reilun siirtymän mahdollisuuksia pohtiva neljäs osio korostaa aidon kohtaamisen, kuulluksi tulemisen ja tunnustavan oikeudenmukaisuuden tärkeyttä. Esimerkiksi ilmasto-toimien järkevyyttä epäilevää ja ilmastotutkimuksen epävarmuuksia korostavaa maanviljelijää ei kannata oitis leimata ilmastodenialistiksi, vaan hänet on mahdollista nähdä ihmisenä, joka yksinkertaisesti haluaa parempia perusteluita. Ammattiyllpeyttä kolhivia vaatimuksia jopa koko elämäntavan perinpohjaisesta muuttamisesta ei ole helppoa käsitellä. Toisaalta kirjassa esitellään myös yrittäjien aitoa muutoshalukkuutta ja -kyvykkyyttä, jota edunvalvonta ja maatalouspolitiikka eivät läheskään aina onnistu tukemaan.

Kirjan keskeinen viesti on kohtaamisen ja kuuntelemisen kautta rakentuvan yhteisymmärryksen mahdollisuus. Maireaan vuoropuhelun ylistykseen kirja ei kuitenkaan sorru, vaan erilaisten näkemysten yhteensovittamisen tuskallinenkin vaikeus tulee hyvin ilmi. Kirjan suurin ansio on polarisoivien kahtiajakojen puntarointi ja monipuolinen purkaminen. Edes MTK ei kirjassa näyttäydy pelkkänä ympäristöväen vastustajana, vaan järjestön valmius ympäristönsuojelun edistämiseen tunnustetaan. Moninäkökulmaisuuteen antaa aineksia yli 30 asiantuntijan ja tutkijan sekä yli 40 maatalousyrittäjän haastattelut, joihin kirja perustuu. Aiempaa tutkimustietoa kirja hyödyntää maltillisesti, mutta osuvasti valikoiden.

Orasmaa kirjoittaa kehuttavan helposti lähestyttävällä ja selväsanaisella tyylillä. Tietokirja hyödyntää narratiivista kerrontaa, mutta ei lankea tarinavetoisuuden sudenkuoppaan yleistämällä perusteettomasti yksittäisiä kokemuksia. Orasmaan henkilökohtainen tausta uutta ymmärrystä etsivänä, ympäristöliikkeeseen aktiivisesti osallistuneena kaupunkilaisena ja samalla maalta kotoisin olevana maatilan perillisenä luo kirjaan tarinallista jännitettä.

Maaseudun tulevaisuuden toivoisi löytävän laajasti lukijoita, sillä maatalouden nykyisyysskin lienee suurelta osin tuntematon useimmille suomalaisille. Kirjan ydinsanoma on, että kestävyysmurrosta pitäisi lähestyä kohtaamisen kulttuurina. Ymmärtäville kuuntelulle ja asialliseksi puheelle on suurin tarve silloin, kun huomaamme, että oikeilta tuntuja ratkaisuja on vaikea ehdottaa ääneen keskustelukumppania loukkaamatta.